

ניתוח של פעולות דיבור תובעניות: הטיות מיניות בשיח הקולנוע הישראלי החדש*

מירה אריאל ורחל גיורא

1. פעולות דיבור תובעניות: רקע תיאורטי

איך מדברים בקולנוע הישראלי? באופן ספציפי יותר, איך מבקשים בקשות, נותנים פקודות, או משיאים עצות? מה משקף השיח בקולנוע הישראלי ביחס לסגנון הדיבור של נשים וגברים בנושאים כגון כוח ושיתוף פעולה? האם יש הבדלים בפעולות הדיבור בין נשים לבין גברים, בין תסריטאים לבין תסריטאיות?

בחרנו לענות על שאלות אלה באמצעות בדיקה של פעולות דיבור תובעניות (impositives) בקולנוע הישראלי החדש.¹

בפעולת דיבור הכוונה למבע לשוני המחולל שינוי בעולם (Austin, 1962). למשל, כאשר חתן אומר לכלה "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל", משתנה מעמדו בעולם: הם הופכים מפנויים לנשואים. פעולות הדיבור התובעניות הן אלה שבאמצעותן דוברות/ים מנסות/ים לשנות את מצב העניינים אצל נמעניהן/ם (Green, 1975). פעולות דיבור אלה נמדדות באמצעות קריטריון מרכזי בהגדרת מושג הכוח – השפעה על הזולת (Lukes, 1986). למשל, כשקצינה אומרת לחייל: "עמוד דום!", היא נותנת לו פקודה המתערבת במעשיו באמצעות הפעלת סמכות. קיימות דרכים שונות להשפיע על נמענות/ים למלא את רצון הדובר/ת: בקשה, הצעה, או אפילו תחנונים. הפעלת הכוח של פעולות הדיבור התובעניות משתנה, לפיכך, בהתאם לאמצעים, היא נעה בין שימוש באמצעים כוחניים במובהק בקצה האחד (איום, למשל) לבין אמצעים בלתי כוחניים בקצה האחר (תחנונים, למשל).

בלשנים מתחום הפרגמטיקה, שעסקו בפעולות דיבור, הסתפקו בניתוח יחסי הכוחות בין דוברים לנמענים בפעולות דיבור בכלל, ובפעולות דיבור תובעניות בפרט (במיוחד Green, 1975). ההנחה היא, שהדוברים מביאים בחשבון את מצב היחסים שלהם עם הנמענים בהקשר הרלוונטי, המכתיב את סוג פעולת הדיבור שבה ינקטו. פקודות, כך מניחים, תינתנה אך ורק על-ידי בעלי סמכות לכפופים להם. הקצינה, למשל, מניחה שדרגתה (ההקשר) מתירה לה לתת פקודות לחייליה (פעולת דיבור תובענית כוחנית).

* המאמר נכתב בשנת 1991. תודתנו נתונה לאילנה גלנטה וליוסי גליקסון על עצותיהם ועזרתם בחישובים הסטטיסטיים.

1. להלן נכנה את הדובר משני המינים דובר/ת ונטה את משלימיו בנקבה; את הנמען משני המינים נכנה נמען/ת ונטה את משלימיו בזכר.

לאחרונה הובעו שני ערעורים על הנחה זו, אשר מקשרת בין ההקשר לבין מבע כלשהו בצורה פשטנית כל כך. ספרבר ווילסון (Sperber and Wilson, 1986) וגם אחרים טענו, שהמבע אינו רק תוצר של ההקשר, אלא שהוא גם קובע את ההקשר, במובן זה שהוא יכול להשפיע על היחסים בין הדוברים.

לענייננו, דוברים, שיחסית הנם חסרי כוח, יכולים, למשל, לנסות לתקשר דווקא בעזרת פעולות דיבור הנושאות משמעויות של כוח, על מנת לבסס לדבריהם מעמד שאולי אינו תואם את המעמד שהבלשנות הפרגמטית מייחסת להם. וכך, תלמידה, המייעצת למורתה כיצד ללמד, מנסה, בין השאר, לצמצם את פער הכוחות ביניהן.

ביקורת מסוג שונה על הנחות בדבר היחס הפשוט בין ההקשר לבין המבע עולה מן הכיוון הסוציולשוני. שלא כמו הפרגמטיקונים, בלשנים חברתיים אינם מוכנים להסתפק בקביעה סתמית שלדובר/ת יש מעמד מסוים נתון ביחס לנמען/ת, כלומר, שלעתים מדובר כמובן מאליו ב"מפגש לא שוויוני" (unequal encounter). הם רוצים לעגן את מעמד הדובר/ת והנמען/ת בהקשר החברתי שלהם ולאפיין אותו בהקשר זה. שית בין שחור/ה ללבן/ה, למשל, שונה משיח בין שני לבנים/ות, או בין שני שחורים/ות. הטענה ה"דמוקרטית" של הבלשנים המודרניים, שאין דיאלקט אחד טוב ממשנהו, ושאינו הבדל של כוח בין לבנים לבין שחורים (אם הם בני מעמד סוציו-אקונומי זהה) היא, לפי תפישה זו, היתממות בלבד.

אם כך, גם בין אלה שהינם שווים למראית-עין עלולים להתגלות הבדלים לשוניים. מתוך הנחה זו בחרנו אנו להתמקד בהבדלים בין המינים.

פעולות דיבור תובעניות מעניינות במיוחד לצורך אבחנה בין המינים: אפשר לראות בהן דוגמה מובהקת לקידוד לשוני לא רק של הפעלת כוח של דוברות/ים כלפי נמענות/ים אלא גם של שיתוף פעולה של דוברות/ים עם נמענות/ים (כך, למשל, המשפט "בואי נטייל", מציע שיתוף פעולה בין הדוברות לנמענות).

ההנחה הסטריאוטיפית הרווחת בחברה היא, שכוח הוא תכונה אופיינית לגברים. להנחה זו שותפות/ים גם חוקרות/ים העוסקים בנושא ההבדלים בין המינים. שיתוף פעולה בשיח, לעומת זאת, נחשב כתכונה אופיינית לנשים אצל החוקרות/ים המודרניות/ים (Cameron, 1985, Coates, 1990, Tannen, 1986, ואחרים), אף כי אין זה הסטריאוטיפ החברתי הרווח לגבי נשים.

אנו טוענות, שמושגים אלה אינם משמעותיים כל עוד לא מביאים בחשבון כלפי מי מפעילים כוח, או עם מי משתפים פעולה. כוח ושיתוף פעולה מקבלים משמעות, כאשר בודקים אם הם מופעלים בתוך קבוצת ההזדהות של הדוברת, או מחוצה לה. המחקרים הקוגניטיביים על יחסים בתוך אותה קבוצה (לקבוצה תחשב השתייכות על-פי לאום, גזע, דת, מין, מוצא אתני, עמדה אידיולוגית וכד') ובין קבוצות שונות מראים, שהכול לוקים בהטיה לטובת בני קבוצתם (Stephan, 1985, Tajfel, 1978, Wyer & Gordon, 1984 ואחרים) – בני אותה קבוצה מתייחסים אל חבריהם באהדה רבה יותר מאשר לבני קבוצות אחרות. הם תופשים את חבריהם לקבוצה כאינדיבידואלים, שאפשר להזדהות

עימם וכבעלי אישיות מורכבת ולא סטריאוטיפית. בני הקבוצה זוכים לפיכך, מראש, לגילויים של סולידריות ותמיכה מצד חבריהם. לעומת זאת, היחס אל בני קבוצת "האחר" לוקה בעוינות ובמגמה סטריאוטיפית.

היחס האוהד אל בני אותה הקבוצה מחד גיסא, והעוינות כלפי חברי קבוצת האחר מאידך גיסא, מהווים הטיה עצמית. מושג זה הוא נקודת המוצא שלנו במחקר זה.²

הקבוצות הרלוונטיות לענייננו הן נשים וגברים, ואנו מצפות, לפיכך, שבקרב כל בני אותו מין תהיה הטיה לטובת בני מינו. מכיוון שאנו בודקות פעולות דיבור תובעניות, המשקפות הפעלת כוח ושיתוף פעולה, נצפה שכל מין יפעיל כוח בעיקר כלפי המין השני, וישתף פעולה דווקא עם בני מינו. במסגרת הדיון בהטיה מינית, אנו טוענות, אין קישור הכרחי בין כוח לבין גבריות ובין שיתוף פעולה לבין נשיות, שכן הכול כפוף גם למין הנמען/ת וגם למין הדובר/ת. בהמשך נראה עד כמה הממצאים הלשוניים מצדיקים אבחנה זו.

קבוצת היחסים האפשריים בין נשים וגברים, כאשר המשתנים הם דוברות ודוברים, נמענות ונמענים, מוצגת להלן.

יחסים אפשריים בין המשתתפים בשיח והשוואות ביניהם

- א. דוברים # דוברות
- ב. דוברים - נמענים # דוברות - נמענות
- ג. דוברים - נמענות # דוברות - נמענים
- ד. דוברים - נמענים # דוברות - נמענים
- ה. דוברים - נמענות # דוברות - נמענות
- ו. דוברים - נמענים # דוברים - נמענות
- ז. דוברות - נמענות # דוברות - נמענים

בסעיפים I ו-II להלן מפורטים מרכיבי ההטיה המינית (נשית וגברית). אלה מבטאים, למעשה, את הציפיות שלנו לממצאים הלשוניים, בהנחה שהתיאוריות הקוגניטיביות לגבי יחסים בתוך הקבוצה ומחוץ לה תקפות. יש לציין, כי לא בכל תחום יש ניבוי של הטיה עצמית בכל אחת מן האפשרויות שנמנו לעיל (א-ז).

2. נציין, שדיוננו כאן בהטיה עצמית מנוטרל מן הקוגנוטיפיות השליליות המתלוות, בדרך-כלל, למושג, ולא רק מפני שאך טבעי לכל אדם להיות קרוב אצל עצמו, לפחות במידה מסוימת; להערכתנו, התשובה לשאלה, האם הטיה עצמית היא חיובית או שלילית, יחסית לסוג הקבוצה, למשל, מה שנסלח אצל קבוצה חלשה (הטיה עצמית חזקה), עשוי להיות פחות מוצדק אצל קבוצה דומיננטית. השאלות המוסריות, כגון, האם נכון לפעול רק על-פי נטייתנו הטבעית, ועד כמה נכון להתקבץ לקבוצות מסוימות ולא אחרות הנן מעבר לתחום דיוננו.

I. הטיה נשית

1.1 הפעלת כוח

הטיה נשית, ביחס לכוח פירושה, לפי האמור לעיל, כי: הכול (דוברות ודוברים) יפעילו כוח כלפי גברים (נמענים).

- 1.1.1 א. כללית, נשים תפעלנה כוח יותר מגברים.
- ב. גברים יפעילו כוח כלפי גברים יותר מאשר נשים כלפי נשים.
- ג. גברים יפעילו כוח כלפי נשים פחות מאשר נשים כלפי גברים.
- ד. גברים יפעילו כוח כלפי גברים פחות מאשר נשים כלפי גברים.
- ה. גברים יפעילו כוח כלפי נשים פחות מאשר נשים כלפי נשים.
- ו. גברים יפעילו כוח כלפי גברים יותר מאשר כלפי נשים.
- ז. נשים תפעלנה כוח כלפי נשים פחות מאשר כלפי גברים.

- 1.1.2 א. כללית, נשים תדברנה יותר מאשר גברים.
- ב. גברים ידברו עם גברים פחות מאשר נשים עם נשים.
- ג. גברים ידברו עם נשים יותר מאשר נשים עם גברים.
- ד. אין ניבוי.
- ה. אין ניבוי.
- ו. גברים ידברו עם גברים פחות מאשר עם נשים.
- ז. נשים תדברנה עם נשים יותר מאשר עם גברים.

- 1.1.3 א. הכול יצייתו לנשים יותר מאשר לגברים.
- ב. אין ניבוי.
- ג. נשים יצייתו לגברים פחות מאשר גברים יצייתו לנשים.
- ד. גברים יצייתו לגברים פחות מאשר לנשים.
- ה. נשים יצייתו לגברים פחות מאשר לנשים.
- ו. גברים יצייתו לגברים יותר מאשר נשים לגברים.
- ז. נשים יצייתו לנשים פחות מאשר גברים יצייתו לנשים.

1.2 שיתוף פעולה

הטיה נשית ביחס לשיתוף פעולה, פירושה, לפי האמור לעיל, כי: הכול (נמענות ונמענים) ישתפו פעולה עם נשים (דוברות).

- 1.2.1 א. אין ניבוי.
- ב. גברים ישתפו פעולה עם גברים פחות מאשר נשים עם נשים.
- ג. גברים ישתפו פעולה עם נשים יותר מאשר נשים עם גברים.
- ד. אין ניבוי.
- ה. גברים ישתפו פעולה עם נשים יותר מאשר נשים עם נשים.

1. גברים ישתפו פעולה עם גברים פחות מאשר עם נשים.
2. נשים תשתפנה פעולה עם נשים יותר מאשר עם גברים.

II. הטיה גברית

2.1 הפעלת כוח

הטיה גברית, ביחס לכוח, פירושה, כי: הכול (דוברות ודוברים) יפעילו כוח כלפי נשים (נמענות).

- 2.1.1 א. כללית, גברים יפעילו יותר כוח מנשים.
- ב. גברים יפעילו כוח כלפי גברים פחות מאשר נשים כלפי נשים.
- ג. גברים יפעילו כוח כלפי נשים יותר מאשר נשים כלפי גברים.
- ד. גברים יפעילו כוח כלפי גברים יותר מאשר נשים כלפי גברים.
- ה. גברים יפעילו כוח כלפי נשים יותר מאשר נשים כלפי נשים.
- ו. גברים יפעילו כוח כלפי גברים פחות מאשר כלפי נשים.
- ז. נשים תפעלנה כוח כלפי נשים יותר מאשר כלפי גברים.

- 2.1.2 א. כללית, גברים ידברו יותר מאשר נשים.
- ב. גברים ידברו עם גברים יותר מאשר נשים עם נשים.
- ג. גברים ידברו עם נשים פחות מאשר נשים עם גברים.
- ד. אין ניבוי.
- ה. אין ניבוי.
- ו. גברים ידברו עם גברים יותר מאשר עם נשים.
- ז. נשים תדברנה עם נשים פחות מאשר עם גברים.

- 2.1.3 א. הכול יצייתו לגברים יותר מאשר לנשים.
- ב. אין ניבוי.
- ג. נשים תצייתנה לגברים יותר מאשר גברים לנשים.
- ד. גברים יצייתו לגברים יותר מאשר לנשים.
- ה. נשים תצייתנה לגברים יותר מאשר לנשים.
- ו. גברים יצייתו לגברים פחות מאשר נשים יצייתו לגברים.
- ז. נשים תצייתנה לנשים יותר מאשר גברים יצייתו לנשים.

2.2 שיתוף-פעולה

הטיה גברית, ביחס לשיתוף פעולה, פירושה, כי: הכול (נמענות ונמענים) ישתפו פעולה עם גברים (דוברים).

2.2.1 א. אין גיבוי.

- ב. גברים ישתפו פעולה עם גברים יותר מאשר נשים עם נשים.
- ג. נשים תשתפנה פעולה עם גברים יותר מאשר גברים עם נשים.
- ד. אין גיבוי.
- ה. נשים תשתפנה פעולה עם גברים יותר מאשר עם נשים.
- ו. גברים ישתפו פעולה עם גברים יותר מאשר עם נשים.
- ז. נשים תשתפנה פעולה עם נשים פחות מאשר עם גברים.

על אף הטבעיות בהטיות של כל מין, כפי שתוארו לעיל, אי אפשר להתעלם מן העובדה שהטיות אלה הוגדרו בהנחה, שהקבוצות השונות הן אוטונומיות במידה שווה ובלתי תלויות זו בזו, כלומר, שהן אינן נחלקות לקבוצה דומיננטית לעומת קבוצה חלשה. למעשה, כשאנו דנים ביחסים בין נשים לבין גברים, אנו דנים, בהקשר חברתי נתון, ביחסים בין קבוצה דומיננטית (גברים) לבין קבוצה שולית (נשים). מחקרים קודמים לגבי קבוצות בלתי שוויוניות בארץ – אשכנזים ומזרחיים – (Babod & Rosental, 1982; Gutman & Bar-Tal, 1982) בן-זאב, גלעדי וטילינגר, 1991) הראו, למשל, כי מורים מזרחיים ואוחזים באותן דעות קדומות כלפי מזרחיים, כמו עמיתיהם האשכנזיים. במצב של חוסר שוויון חברתי עלולה להיות לנשים בעיה לממש באופן מלא את ההטיה הטבעית להן: הרי אין להתעלם מכך שהן חיות בעולם של גברים. אי לכך, ייתכן שנאתר גם אצל הנשים הטיות גבריות, הנובעות מהסתגלות לתרבות השלטת, או לחלופין, שנמצא, כי ההטיה הנשית בנוטרל על-ידי הטיה גברית, ובפועל לא תתממש כל הטיה.

גם הגברים בחברה המערבית אינם פועלים בתנאים האידיאליים כביכול ששורטטו לעיל. האישה בחברה המערבית כיום אינה מקבלת על עצמה את מעמדה הנחות בכניעות מלאה, וגם הגבר רוצה לתפוש את עצמו כ"שליט נאור". אי לכך מקבל ה"שוביניזם הנאור" את ההטיה הגברית הבוטה בהטיות נשיות לכאורה. הכוונה לאקטים "אביריים" של גברים כלפי נשים (כמו פתיחת הדלת בפניהן). למעשה, מחזקים גינוני נימוס אלה את האבחנה המעמדית בין המינים (החזק מוותר לחלשה). ובכל זאת, על פניהן נראות תופעות אלה כאקטים לטובת נשים – הטיה נשית במונחים שלנו.

אי לכך, פעולות דיבור מסוימות של גברים עשויות לשאת משמעות אמביוולנטית הנעה בין הטיה נשית לבין הטיה גברית. כך, למשל, אם גברים נמנעים מלהפעיל כוח כלפי נשים, ייתכן שהדבר נובע מהטיה נשית (וזהי הרי פעולה לטובת קבוצת האחר), אך ייתכן גם שזו הטיה גברית, למעשה, שכן כך מסמן הגבר את כוחו לעומת האישה: הוא פשוט אינו יוצא נגדה, כפי שהיה יוצא כנגד הגבר, מתוך הנחה אוטומטית, שהיא חלשה ממנו – היא אינה מהווה אתגר עבורו. תוצאה אפשרית אחרת של מצב אמביוולנטי זה היא ניטרול ההטיה הגברית על-ידי ההטיה הנשית, כך שבפועל לא תופיע כל הטיה. יש לציין, שאמביוולנטיות זו תקפה רק לגבי חלק ממדדי הכוח ושיתוף הפעולה של ההטיה הגברית.

בפרקים הבאים נבדוק את מידת הכוח שמפעילה הדובר/ת בתסריטי קולנוע שונים ואת מידת שיתוף הפעולה שלה. מכיוון שברצוננו לברר מושגים אלה במסגרת הדיון בהטיה עצמית, לא נסתפק באפיון

הדובר/ת במנותק ממין הנמען/ת. נבדוק את שני המדדים הללו ביחסים שבין המינים ואלה שבתוך המינים. לאחר מכן יוצגו המסקנות לגבי סוגי ההטיה העצמית/הנשית / גברית של התסריטאיות והתסריטאים, באשר להפעלת כוח ולשיתוף פעולה.

בהנחה, שהיחסים הלשוניים בין המינים משקפים קשרים בין בעלי כוח (גברים) לבין חסרי כוח (נשים), נצפה להקבלה ביחס הלשוני גם בין בעלי כוח לבין חסרי כוח אחרים, כגון, אשכנזים-מזרחיים, יהודים-ערבים; אפשרות זו תידון בקצרה בסיום המאמר.

התסריטים שנבחרו לדיון הם: תל-אביב-ברלין (ציפי טרופה, 1986), ילדה גדולה (נרית ירון-גרונד, 1987 [אצל שור ולובין, 1990]), כורדניה (דינה צבי-ירקליס, 1984 [שם, 1990]), עורבים (איילת מנחמי, 1987 [שם, 1990]), סרט לילה (גור הלר, 1986 [שם, 1990]), המיועד (דניאל וקסמן, שמואל הספרי ורוי לוין, 1987), ושורו (שבי גביון ויונתן אורן, 1989). תסריטים אלה נבחרו כמייצגים את הקולנוע הישראלי העכשווי, בעיקר מפני שבשנות השמונים החלו להופיע יותר סרטי נשים. ניסינו לשלוט באורך הטקסטים הנבדקים, כך שכמות הטקסטים של התסריטאיות ושל התסריטאים תהיה דומה. סך-כל המבעים שבדקנו - 673. מתוכם, 306 של תסריטאים ו-367 של תסריטאיות.

2. מדד הכוח: ממצאים אמפיריים המעידים על דומיננטיות הדובר/ת

מדד הכוח במסגרת של דיבור תובעני הוגדר על-פי ארבעה קריטריונים, המרכיבים את היחס שבין הדובר/ת לנמען/ת:

א. מערך הכוחות - מי מוצב מראש על-ידי התסריטאי/ת בעמדת סמכות, או עליונות חברתית. במילים אחרות, האם בסיטואציה מסוימת של דיבור, הדובר/ת נמצאת בעמדת עליונות, שוויון או נחיתות ביחס לנמען/ת.

ב. כמות המבעים - במסגרת של שיח, הענקת הבמה לדוברים מסוימים (ולא לאחרים) על ידי התסריטאי/ת היא הענקה של עמדת כוח, שכן כל פעולת דיבור בשיחה, קל וחומר פעולה המתערבת במהלך חי הזולת, היא מימוש של כוח. כמות המבעים של כל דובר/ת היא, לפיכך, אינדיקציה למידת הדומיננטיות שלו/ה.

ג. רמת הכוחנות - פעולות הדיבור האמורות הן קבוצה של מבעים למן החזקים ביותר (פקודות ואיומים) ועד לאלה המעידים על חולשה (תחנונים). אבל, כוחם היחסי של המבעים התובעניים נקבע לא רק על-פי פוטנציאל החוזק האפריורי שלהם אלא גם על-פי ההקשר שבו הם מבוצעים. למשל, אותה פקודה עצמה תהיה הרבה יותר כוחנית בהקשר של נמען/ת זר לדובר/ת מאשר של נמען/ת אינטימי לדובר. פקודה תהיה הרבה פחות כוחנית אם תושמע מפי דובר/ת

סמכותית לנמען/ת חסר סמכות מאשר להיפך.³ כלומר, לטענתנו, רמת הכוחות היא שקלול של חוזק המבע לעומת ההקשר שבו בוצע.

ההקשר, במקרה שלנו, כולל ארבעה מרכיבים רלוונטיים לפעולות דיבור תובעניות (שלושה מתוכם אימצנו מתוך מחקרם המקיף של בראון ולווינסון [Brown & Levinson, 1978]):⁴

- מערך הכוחות בין הדובר/ת לנמען/ת (א לעיל).
 - ריחוק/אינטימיות בין הדוברים.
 - הנחיצות בביצוע הפעולה. וכך, דרישה לכבות שריפה אינה כוחנית, משום הנחיצות הגבוהה שבפעולת כיבוי האש. לעומת זאת, פקודה הקשורה בטרטור חיילים עלידי מפקדם אינה נתפשת כבעלת נחיצות גבוהה, ועל כן היא כוחנית מקודמתה.
 - מידת הטרחה הכרוכה בביצוע הפעולה שתגרם לנמען/ת, אם אכן יבצע את הפעולה. גם מידת ההטרחה משתנה מפעולת דיבור אחת לאחרת, ובהתאם לכך מידת הכוחות המושקעת במבע. למשל, בקשה להביא מים במדבר מטריחה הרבה יותר מאשר אותה בקשה הנאמרת במטבח. לכן, רמת הכוחות בבקשה הראשונה גבוהה יותר.
- חוזק המבע גם הוא נקבע על-פי כמה מרכיבים, ובראשם, הכוח האילוקוציוני. חילקנו את פעולות הדיבור התובעניות לשלושה סוגים ברוח סולם התובענות של גרין (1975):
- הפעולות התובעניות ביותר הן איום ופקודה.

3. למעשה, על-פי הפרגמאטיקונים, אך לא על-פי דעתנו, פקודה מפי דובר/ת חסרת סמכות לנמען/ת סמכותי נחשבת למבע לא תקין.

4. ציוני ההקשר חושבו כדלהלן:

דובר/ת עליונה ביחס לנמען/ת = +1

דובר/ת שווה במעמדה לנמען/ת = 0

דובר/ת נחותה ביחס לנמען/ת = -1

דובר/ת ונמען/ת מרוחקים = -1

דובר/ת ונמען/ת קרובים = 0

הפעולה נחוצה ביותר = -1

הפעולה נחוצה ברמה סבירה = 0

הפעולה לא נחוצה = +1

רמת ההטרחה הנדרשת מן הנמען/ת גבוהה = +1

רמת ההטרחה הנדרשת מן הנמען/ת בינונית = 0

רמת ההטרחה הנדרשת מן הנמען/ת נמוכה = -1

● קבוצת הביניים כוללת: דרישה, בקשה, אזהרה, נזיפה, הצעה, עצה, הנחיה, פקודה עקיפה, בקשה עקיפה,⁵ הצעה עקיפה, פקודה הדדית, הזמנה (במסעדה), הרגעה.

● הפעולות הפחות תובעניות, שאינן מעידות על כוחנות הדובר/ת אלא אפילו על חולשה, הן: הצעה הדדית, עצה הדדית, הזמנה, הצעה (של דבר, כגון כוס תה), בקשת רשות, תזכורת, תחנונים.

ההיגיון מאחורי הסולם הוא, שהפעולות החזקות לא זו בלבד שהן מצביעות על יחסים היררכיים נוקשים יותר בין הדובר/ת לנמען/ת, אלא שהן יוצרות גם מצב שבו לנמען/ת קשה יותר לסרב לתביעה, ככל שזו גבוהה יותר בסולם.⁶

ברם, הכוח האילוקוציוני יכול להיות ממותן, או מוקצן, גם על-ידי גורמים לשוניים שונים במבצע עצמו או בסמוך לו. למשל, חזרה על פעולה תובענית מחלישה אותה, שכן לו היתה חזקה היה לא היתה הדובר/ת נזקקת לאומרה שנית. הסבר או הצדקה המלווים את פעולת הדיבור אף הם ממתנים אותה, ומעידים על הצורך של הדובר/ת להתלות בגורם נוסף לחיזוק תביעתה. ביטויים מפורשים המחזקים, או ממתנים, פעולות דיבור משפיעים אף הם על חוזק הפעולה. למשל, המלה "אולי" מחלישה תביעה ("אולי תבוא איתי" לעומת "בוא איתי"); הביטוי, "נו כבר" הופך מבע לתופקני יותר.⁷

הפער בין מידת כוחה האפרורי של פעולה, בתוספת משקלם היחסי של הגורמים הממתנים/מחזקים אותה, לבין ההקשר, הוא אמת הכוחות של המבע.

ד. מידת ההצלחה של פעולת הדיבור (perlocutionary force) – כוחה של פעולת הדיבור נמדד גם על-פי הציות/סירוב של הנמען/ת. מי שמצליח להשפיע על האחר חזק יותר ממי שאינו מצליח להשפיע עליו.

5. פעולות דיבור עקיפות הן אלה המרמזות, אך לא מקודדות באופן ישיר, מהי הפעולה המבוקשת על-ידי הדובר/ת. כך, למשל, השאלה, "את מוכנה להסביר לו איך להגיע למסעדה?" מביעה, בעקיפין, בקשה.

6. הפעולות התובעניות קיבלו ציונים כלהלן:

הפעולות החזקות ביותר = +3

הפעולות ברמה הבינונית = 0

הפעולות המעידות בעצם על חולשה = -3

7. הגורמים הממתנים/מחזקים קיבלו ציונים כלהלן:

+ חזרה = 0

- חזרה = +1

+ הסבר = 0

- הסבר = +1

+ מרכך = -1

- מרכך = 0

+ מחזק = +1

להלן הממצאים לגבי מידת הדומיננטיות של דוברות ודוברים בתסריטים שנבדקו.

א. מערך הכוחות

ככלל, אצל התסריטאיות מרבית היחסים בין הדובר/ת לנמען/ת אינם היררכיים. בתל-אביב-ברלין אחוז המבעים המבוצעים בין הדובר/ת לנמען/ת השווים זו לזה במעמד הוא 67.5%. בכורדניה אחוז המבעים הללו דומה (66.04%). בילדה גדולה האחוז נמוך יותר – 51.9%, ואילו בעורבים הוא עולה משמעותית ל-84.92%. ככלל, אצל התסריטאיות 71.3% מכלל יחסי הדובר/ת – נמען/ת הם שוויוניים.

התסריטאים היררכיים יותר. סרט לילה הוא ההיררכי ביותר, רק 10.9% מן הדוברים מקיימים יחסי שוויון עם נמעניהם. בהמיועד 36.36% מן המבעים מופקים בתנאי שוויון. בשורו, לעומת זאת, עולה האחוז ל-74.14%. כללית, התסריטאים שוויוניים ב-46.2% מן המקרים; 46.2% מכלל יחסי דובר/ת – נמען/ת אצלם הם שוויוניים.

לסיכום: התסריטאיות שוויוניות מן התסריטאים פי 1.54⁸ זהו פער משמעותי מבחינה סטטיסטית.

כאשר בודקים את מין הדובר/ת מתברר, שלעומת התסריטאיות, התסריטאים מעמידים יותר דוברות בעמדה שוויונית ביחס לנמענות/ים (פי 1.55). ברם, כפי שנראה בהמשך, מספר גבוה זה מפצה, למעשה, על כך שבסרטי הגברים אין בעצם דוברות חזקות כלל. שוויון הוא האופטימום שהן מגיעות אליו.

באשר לעמדת הסמכות של הדוברות – בטקסטים של התסריטאיות, הדפוס אינו אחיד. ככלל, אחוז הדוברים שהועמדו בעמדה סמכותית גבוה מאחוז הדוברות (פי 1.17). אצל התסריטאים יש דוברים חזקים רבים, אך, כלל אין דוברות חזקות.

מבחינת מערך הכוחות, הסטריאוטיפ של הגברים כבעלי כוח לעומת הנשים כחסרות כוח, מתמשש אפוא בסרטי התסריטאים בצורה בוטה (לכך מתייחס גם דיונונו בפרק 7 בהמשך).

ב. כמות המבעים

על-פי קריטריון כמות המבעים, ברוב הטקסטים של התסריטאיות המצב כמעט שוויוני: הדוברות תורמות רק מעט יותר ממחצית כמות המבעים (55.2%); אצל התסריטאים הדוברים הם הדומיננטיים – הם תורמים 85.3% מן המבעים התובעניים.

ג. רמת הכוחות

בדיקת רמת כוחנות המבע אצל התסריטאיות והתסריטאים מורה, שבאופן כללי התסריטאים יוצרים דמויות כוחניות יותר (פי 1.33) מאשר התסריטאיות.

8. כל פער הגדול מפי 1.1 נחשב במחקר זה כפער משמעותי.

ההשוואה בין מיני הדוברים מורה, כי אצל התסריטאיות הדוברים כוחניים יותר מן הדוברים באופן משמעותי (פי 1.41); ואילו אצל התסריטאים הדוברים אינה כוחניים מהדוברים באופן משמעותי (פי 1.03).⁹

ד. מידת ההצלחה

על-פי קריטריון ההצלחה, אצל התסריטאיות הדוברים מוצגים כבעלי כוח יותר מאשר הדוברים (פי 1.19); אצל התסריטאים, אין לכאורה הבדל בין הצלחתם של דוברים לבין הצלחתן של דוברות להשליט את רצונם על הוולת. אמנם ברוב התסריטים (המיועד, שורו) דוברים מצליחים יותר מדוברות, אך בסרט לילה אין כלל דוברות, ולפיכך יוצא כי כללית, אצל התסריטאים דוברים ודוברות אינם מובחנים בשיעור הצלחתם להשליט את רצונם על הוולת.

לסיכום, וכפי שנראה בהרחבה גם בפרק 6 – בכל הסרטים דוברים מפעילים כוח הרבה יותר מאשר דוברות, ובמיוחד אצל התסריטאים.

3. מדד שיתוף הפעולה: ממצאים אמפיריים המעידים על תמיכה בנמען/ת

קבוצת הפעולות התובעניות מכילה תת-קבוצה, שאפשר להגדירה במונחים של שיתוף פעולה. פעולות אלה אינן בהכרח מנוגדות לאקטים כוחניים. כלומר, אינן מצביעות בהכרח על חולשת הדובר/ת ביחס לנמען/ת, אלא משקפות את העניין שמגלה הדובר/ת בטובת הנמען/ת, בלי כל קשר לרמת הכוחנות שלה כלפיו. למשל, הצעה, עצה, הרגעה, אזהרה, תזכורת, על אף שהן מטריחות את הנמען/ת, מונעות על-ידי דאגה לו. גם אקטים לשוניים הקוראים לפעולה משותפת של הדובר/ת עם הנמען/ת (פקודה הדדית, הצעה הדדית וכדומה) משקפים כוונה תקשורתית של שיתוף פעולה. אקטים אלה אינם בהכרח בתחתית סולם הכוחנות. כך, למשל, עצה ממוקמת במרכז סולם הכוחנות, בעוד שתחנונים, או בקשת רשות, ממוקמים בתחתית סולם הכוחנות, ובכל זאת, האחרונים אינם אקטים של שיתוף פעולה עם הנמען/ת, בעוד שמתן עצה הינה אקט כזה.

מן הבדיקה עלה, כי אצל התסריטאיות, אחוז משתפי הפעולה בין כלל הדוברות/ים הוא 29.66%. מרבית משתפי הפעולה הם דווקא דוברים – פי 1.13 מדוברות. אצל התסריטאים, אחוז משתפי הפעולה בין כלל הדוברות/ים דומה לזה שאצל התסריטאיות ועומד על 28.2%. רוב משתפי הפעולה הם דוברות – פי 1.16 מדוברים (זכרו שבסרט לילה אין אפשרות להשוות בין המינים).

לסיכום: אחוז השימוש במבעים משתפי פעולה אינו שונה משמעותית אצל תסריטאיות ואצל תסריטאים (פי 1.05 אצל התסריטאיות). הציפייה, שלתסריטאיות תהיה נטייה לשים מבעים תומכים בפי דוברים ודוברות אינה מתממשת. אך, כזכור, טענתנו היא שאין לבדוק תמיכה, כמו גם כוח, רק

9. התוצאות המובאות כאן הן כלליות. את המספרים המדויקים של כל תסריט בנפרד אפשר לקבל אצל המחברות.

על סמך ממצאים לגבי הדובר/ת במנותק מן הנמען/ת, שכן ההטיה המינית רגישה למין הנמען/ת, והיא מכתובה תמיכה בעיקר בבת/ן קבוצתך והפעלת כוח בעיקר על בת/ן קבוצת האחר. בפרקים 4 ו-5 להלן נבדקת מגמה זו.

4. כוח ושיתוף פעולה ביחסים בין המינים

בפרק זה נבדוק את הכוח ואת שיתוף הפעולה ביחסים בין המינים על-פי הקריטריונים של מדד הכוח (א-ד) ועל-פי מדד שיתוף הפעולה.

כאמור, הציפייה היא, שכל מין יפעיל כוח כלפי המין הנגדי וימעט לשתף עמו פעולה.

4.1 מדד הכוח ביחסים בין המינים

4.1.1 מערך הכוחות בין המינים

באופן כללי, מצאנו, שלרוב דיבור אל בן המין השני אינו מהווה פנייה אל חלש. במרבית המקרים המדובר בנמען/ת שווה לדובר/ת, או גבוה ממנו/ה. כללית, התסריטאיות מציגות יחסים שוויוניים בין דוברות לנמענים (75.28%) ובין דוברים לנמענות (76.28%). אצל התסריטאים, דוברות נמצאות ביחסי שוויון עם נמענים ב-65.1% מן המקרים. גם דוברים ונמענות מתייחסים זה לזה באחוז שוויוניות דומה (63.9%).

בדיקת יחסי הכוחות בין המינים (דוברות/ים-נמענות/ים) מראה, כי התסריטאיות מציגות יותר דוברים חזקים ביחס לנמענות מאשר דוברות חזקות ביחס לנמענים (פי 1.5). כשבדקים את יחסי הכוחות בין המינים אצל התסריטאים, מתברר, ראשית, שאין בכלל דוברות חזקות (גם ביחס לנמענים וגם ביחס לנמענות). באשר לדוברים ביחס לנמענות, הם מוצגים כחזקים יותר ב-39.65% מן המקרים.

4.1.2 כמות המבעים התובעניים: מי מדבר עם מי

בסרטי התסריטאיות אין אחידות לגבי כמות המבעים הלשוניים בין דוברות לנמענים. בסך-הכל מציגות התסריטאיות מספר שווה של דוברות הפונות אל נמענים וכאלה הפונות אל נמענות. דוברים מדברים בסרטים אלה עם נמענות ב-57% מן המקרים. מכאן שאצל התסריטאיות, הדוברים חוצים את הקו המיני, אך מעט יותר מאשר הדוברות (פי 1.14). בסרטי התסריטאים, הדוברות חוצות את הגבול המיני הרבה יותר מאשר הדוברים (פי 3.76).

4.1.3 כוחנות ביחסים בין המינים

בבדיקת כוחנות המבע השוונו את רמת הכוחנות שמפעילות דוברות כלפי נמענים לעומת רמת הכוחנות שמפעילים דוברים כלפי נמענות. ככלל, נמצא, כי אצל התסריטאיות כוחנות הדוברים כלפי נמענות גבוהה פי 1.13 יותר מאשר כוחנות הדוברות כלפי נמענים. בסרטי התסריטאים, אין

הבדל משמעותי בין רמת הכוחנות של דוברים כלפי נמענות לבין רמת הכוחנות של דוברים כלפי הנמענים (הדוברים כוחניות כלפי נמענים פי 1.06).¹⁰

4.1.4 הצלחה בדיבור תובעני עם המין הנגדי

בחינת הצלחת דוברים להשיג ציות מנמענים מגלה, כי בסרטי התסריטאות מצליחות דוברות להשפיע על הנמענים לבצע את רצונן ב-39.3% מן המקרים. בסרטי התסריטאים הדוברים מצליחות יותר; ככלל, בסרטים אלה נמענים מצייתים לדוברים ב-61% מן המקרים. כלומר, בסרטי התסריטאים הנמענים מצייתים לדוברים פי 1.55 מאשר בסרטי התסריטאות.

באשר לדוברים, בסרטי התסריטאות הם מצליחים יותר מהדוברים להשליט את רצונם על הנמענות ב-56.8% מן המקרים. אצל התסריטאים, דוברים מצליחים להשליט את רצונם על הנמענות ב-75% מן המקרים. אצל התסריטאים, אם כן, הדוברים מצליחים להשפיע על נמענות פי 1.32 מאשר אצל התסריטאות.

4.2 שיתוף פעולה עם בן המין הנגדי

בדיקת מידת שיתוף הפעולה של דוברים עם נמענים, לעומת שיתוף הפעולה של דוברים עם נמענות, בסרטי התסריטאות מגלה אי אחידות בין הסרטים. ככלל, דוברות משתפות פעולה עם נמעניהן ב-25.5% מהמקרים. בסרטי התסריטאים התמונה אחידה יותר. ככלל, אחוז שיתוף הפעולה של דוברות עם נמענים הוא 30.2%. כלומר, אצל התסריטאים דוברות משתפות פעולה עם נמענים יותר מאשר אצל התסריטאות (פי 1.18).

באשר לשיתוף פעולה של דוברים עם נמענות, בסרטי התסריטאות, דוברים משתפים פעולה עם נמענות ב-36.1% מן המקרים. בסרטי התסריטאים קטנה יותר מידת שיתוף הפעולה של הדוברים עם הנמענות. ככלל, שיתוף הפעולה של הדוברים עם הנמענות מגיע ל-21.3%. כלומר, אצל התסריטאות דוברים משתפים פעולה עם נמענות יותר מאשר אצל התסריטאים (פי 1.69).

5. כוח ושיתוף פעולה ביחסים בתוך המינים

בפרק זה נבדוק את היחסים בתוך המינים על-פי מדדי הכוח ושיתוף הפעולה. הציפייה כאן היא, שדוברים ימעיטו להפעיל כוח כלפי בני מינם וירבו לשתף עמם פעולה.

10. התוצאות המשמעותיות שקיבלנו ביחס למדד הכוחנות נמצאו מובהקות על-פי ניתוח שונות ושונות משותפת עם תצפיות חוזרות (unbalanced analysis of variance and covariance with repeated measures).

5.1 מדד הכוח ביחסים בתוך המינים

5.1.1 מערך הכוחות בתוך כל מין

בדיקת יחסי השוויון בתוך כל מין מורה, שאצל תסריטאיות, במרבית המקרים, דוברות מדברות עם נמענות שוות מעמד. ככלל, אחוז היחסים השוויוניים בין דוברות לנמענות הוא 61.79%. אצל התסריטאים אין למעשה מבעים בין דוברות לנמענות, כך שאין, כמובן, אפשרות להשוות את מעמדן היחסי.

מבדיקת יחסי השוויון בין דוברים לנמענים, אצל התסריטאיות מתגלה, שככלל, דוברים ונמענים ניצבים בעמדה שוויונית ב־71.23% מן המקרים. אצל התסריטאים אחוז יחסי השוויון נמוך בהרבה (פי 1.97).

כשבודקים יחסים היררכיים אצל התסריטאיות מתגלה, שדוברות מוצבות בעמדת עליונות ביחס לנמענות ב־34.83% מן המקרים. בסרטי התסריטאים אין בכלל דוברות המוצבות בעמדת עליונות.

בבדיקת אחוז הדוברים המוצבים בעמדת כוח כלפי נמענים בסרטי התסריטאיות מתברר, שהתמונה אינה אחידה. ככלל, דוברים מועמדים בעמדת כוח כלפי נמענים ב־23.3% של המקרים. יחסים היררכיים בין דוברים לנמענים אצל התסריטאים נפוצים באותה מידה: דוברים עליונים על נמעניהם ב־23.3% מן המקרים.

5.1.2 כמות המבעים התובעניים בתוך כל מין

ככלל, התסריטאיות מציגות דוברות החולקות את מבעיהן שווה בשווה בין נמענים לנמענות (50%) (ראו סעיף 4.1.2). אצל התסריטאים אין יחסי דוברות נמענות; הם מונעים למעשה דיבור חד מיני בין נשים.

באשר ליחסי דוברים-נמענים, ככלל, אצל התסריטאיות 42.94% מפניות הדוברים נעשות לנמענים. אצל התסריטאים 74% מן הפניות של הדוברים הינן חד-מיניות (פי 1.72 יותר מאשר אצל התסריטאיות).

5.1.3 כוחנות בתוך כל מין

רמת הכוחנות שמפעילות דוברות כלפי נמענות אצל התסריטאיות נמוכה בהרבה מרמת הכוחנות של הדוברים כלפי נמענים (פי 1.83). אצל התסריטאים אין כמעט יחסים כוחניים בין דוברות לנמענות. ככלל, רמת הכוחנות בסרטיהם בין דוברים לנמענים גבוהה בהרבה מרמת הכוחנות בין דוברות לנמענות (פי 1.73) – פער משמעותי ביותר.

5.1.4 הצלחה בדיבור תובעני בתוך אותו מין

בסרטי התסריטאיות, כמחצית מהפניות של דוברות אל נמענות נענו בחיוב. ככלל, בסרטיהן, דוברות הצליחו להשפיע על נמענות לבצע את מבוקשן ב־51.7% מן המקרים. אצל התסריטאים אי

אפשר לאמוד הצלחת דוברות עם נמענות (בסרט לילה אין דוברות, בהמיועד אין יחסים בין דוברות לנמענות, בשורו מופנה רק מבע אחד מדוברת לנמענת, וזה זוכה לציות מוחלט). ככלל, מכיוון שבסרטי התסריטאים דוברות אינן פונות בעצם אל נמענות, אי אפשר לאמוד את הצלחתן.

באשר לדוברים, אלה מצליחים להשפיע על נמענים בסרטי התסריטאיות בכמחצית מהמקרים. תמונה דומה מצאנו אצל התסריטאים, אם כי הבדל קטן, אך משמעותי, מפריד בין הצלחת דוברים לנמענים אצל התסריטאיות ואצל התסריטאים (פי 1.13 אצל התסריטאים).

5.2 שיתוף פעולה בתוך בני אותו מין

ככלל, אצל התסריטאיות, דוברות משתפות פעולה עם נמענות ב-29.2% מן המקרים. בסרטי התסריטאים דוברות אינן מדברות עם נמענות כלל.

באשר לשיתוף פעולה בין דוברים לנמענים, אצל התסריטאיות, תמיכת דוברים בנמענים עומדת על 23.3%. אצל התסריטאים, תמיכת דוברים בנמענים עומדת על 29.4%. יש, אם כך, הבדל משמעותי בנושא זה בין התסריטאיות לבין התסריטאים - אצל התסריטאים דוברים תומכים בנמענים פי 1.26 יותר.

לסיכום: שיתוף פעולה מתקיים אצל כל מין עם בני מינו, אם כי התסריטאים קיצוניים יותר בנקודה זו מן התסריטאיות.

נפנה עתה לניתוח הממצאים במסגרת של הטיות עצמיות ונגדיות.

6. הטיות נשיות והטיות גבריות: כוח ושיתוף פעולה

כזכור, על-פי תיאוריות של יחסים בתוך הקבוצה ומחוץ לה, הציפייה היא, שכל מין יהיה בעל הטיה עצמית (לתסריטאיות אמורה להיות הטיה נשית, ולתסריטאים - הטיה גברית). הממצאים מורים שלא כך הדבר תמיד. במיוחד אצל התסריטאיות בולט אי-מימוש ההטיה הנשית.

נפתח בתסריטאיות. בבדיקת היחסים ההיררכיים בקריטריון מערך הכוחות (א) מתגלית אצל התסריטאיות הטיה גברית מתונה (2.1/1.1). אף שהציפייה היא שיותר דוברות תוצבנה בעמדה עליונה, בפועל, מעט יותר דוברים הוצבו בעמדה עליונה על נמענים משני המינים (פי 1.17). כאשר בודקים את מעמדם ביחס למין הנמען/ת, מתגלות הטיות גבריות משמעותיות: ראשית, דוברות מוצגות בעמדת עליונות כלפי נמענות יותר מאשר כלפי נמענים (הטיה גברית בוטה, פי 2.78 על-פי 2.1/1.1). שנית, דוברים מוצגים כחזקים ביחס לנמענות פי 1.5 יותר מאשר דוברות חזקות ביחס לנמענים (הטיה גברית על-פי 2.1/1.1). כשבודקים את הדומיננטיות של דוברים כלפי נמענים לעומת זו של דוברות כלפי נמענות מתגלית הטיה גברית מתונה (על-פי 2.1/1.1 ב) - פי 1.11 דוברות דומיננטיות ביחס לנמענות. גם ההשוואה בין הדומיננטיות של דוברים לעומת דוברות ביחס לנמענים מראה על הטיה גברית בוטה (על-פי 2.1/1.1 ד), פי 1.89 יותר דוברים עליונים על נמענים.

ההשוואה בין עמדות כוח של דוברים כלפי נמענים לעומת נמענים מגלה הטיה נשית כלפי נמענים, פי 1.26. (על-פי 1/1.1.1) וכן, השוואת הדומיננטיות של דוברות לעומת דוברים כלפי נמענות מגלה הטיה נשית (על-פי 1/1.1.1) דוברות עליונות על נמענות.

על-פי קריטריון כמות המבעים התובעניים (ב), התסריטאיות מציגות הטיה נשית (1/1.1.2/א): הדוברות תורמות מעט יותר ממחצית כמות המבעים (פי 1.23). גם כשבדקים יחסי דוברים- נמענות מתגלית הטיה נשית: דוברים מדברים עם נמענות יותר מאשר עם נמענים (1/1.1.2/ו, פי 1.33). דוברות אף פונות לנמענים פחות מאשר דוברים לנמענות (פי 1.14), הטיה נשית (על-פי 1/1.1.2/ג). כשמשווים את כמות המבעים בין דוברות לנמענות לעומת דוברים ונמענים שוב מתגלית הטיה נשית (על-פי 1/1.1.2/ב): דוברות פונות אל נמענות פי 1.16. רק כשבדקים עם מי מדברות הדוברות, ההטיה הנשית (הצפויה על-פי 1/1.1.2/ז) נעלמת: דוברות פונות אל נמענים ואל נמענות באותה מידה. בקריטריון כמות המבעים, אם כן, יש בסרטי התסריטאיות הטיה נשית.

על-פי קריטריון רמת הכוחנות (ג), התסריטאיות אמביוולנטיות. ראשית, הן מציגות הטיה גברית באשר למין הדובר/ת: הדוברים כוחניים יותר מן הדוברות (פי 1.41, על-פי 2/1.1/א). הדוברים גם כוחניים ביחס לנמענות יותר מאשר דוברות כוחניות ביחס לנמענים (2/1.1/ג, פי 1.14). גם כאשר בודקים כוחנות כלפי נמענים מתגלית הטיה גברית (2/1.1/ד): הדוברים כוחניים כלפיהם יותר מן הדוברות (פי 1.28). כוחנות כלפי נמענות אף היא מגלה הטיה גברית (2/1.1/ה): פי 1.63 יותר דוברים כוחניים כלפיהן מאשר דוברות. אך לתסריטאיות הטיה נשית בהשוואות האחרות. כשבדקים כוחנות של דוברות, הן כוחניות כלפי נמענים יותר מאשר כלפי נמענות (פי 1.43, על-פי 1/1.1.1/ז). כשבדקים כוחנות של דוברים כלפי נמענות לעומת כוחנות של דוברות כלפי נמענות מתגלית הטיה נשית בוטה (על-פי 1/1.1.1/ב): דוברים כוחניים כלפי נמענים פי 1.83 יותר מאשר דוברות כלפי נמענות. וכן, דוברים כוחניים פי 1.12 יותר כלפי נמענים מאשר כלפי נמענות. על-פי קריטריון הכוחנות, לתסריטאיות 4 הטיה גברית ו-3 הטיה נשית (אך ראו דיונונו ב"אבירות" כלפי נשים להלן).

קריטריון ההצלחה (ד) מורה על הטיה גברית ממונתנת ביחס למין הדובר/ת (2/1.3/א): מעט יותר דוברים מדוברות משפיעים על נמענים (משני המינים) למלא את מבוקשם (פי 1.19). גם ההטיה הנשית המנבאה, שנמענים יצייתו לדוברות יותר מאשר לדוברים (2/1.3/ד) אינה מתגשמת, ובפועל מתקבלת תמונה שוויונית. ההטיה הנשית הצפויה על-פי 1/1.3/ה גם היא לא מתממשת: נמענות אינן מצייתות לדוברות יותר מאשר לדוברים אלא להיפך, אם כי ההבדל אינו משמעותי (פי 1.09). ולפיכך המצב מאוזן למדי. לעומת זאת, כאשר בודקים את מידת הציות של נמענים, מתגלית הטיה גברית (על-פי 2/1.3/ג): נמענים מצייתים יותר לדוברים מאשר לדוברות (פי 1.3). מידת הציות של נמענות עולה על מידת הציות של נמענים כשהדוברים הם גברים (פי 1.11) – הטיה גברית (על-פי 2/1.3/ו). רמת הציות לדוברות גבוהה פי 1.32 בקרב נמענות מאשר בקרב נמענים – הטיה גברית (על-פי 2/1.3/ז). כללית, אם כך, בקריטריון ההצלחה אין התסריטאיות מממשות אף הטיה נשית.

בחינת מידת שיתוף הפעולה של דוברות מורה על הטיה נשית קלה (2/1.1.4/ז): דוברות משתפות פעולה עם נמענות – פי 1.15 יותר מאשר עם נמענים. שיתוף הפעולה של דוברים עם נמענות

מצביע על הטיה נשית חזקה (1.1.4/ו): הדוברים תומכים בנמענות פי 1.55 מאשר בנמענים. גם ההשוואה בין מידת שיתוף הפעולה בין דוברים לנמענות לעומת דוברות ונמענים מצביעה על הטיה נשית (על-פי 1.1.4/ג - פי 1.42). מידת שיתוף הפעולה של דוברים עם נמענים קטנה פי 1.25 ממידת שיתוף הפעולה של דוברות עם נמענות - הטיה נשית (על-פי 1.1.4/ב). גם מידת שיתוף הפעולה של דוברים עם נמענות עולה על זו של דוברות עם נמענות (פי 1.23) - הטיה נשית (על-פי 1.1.4/ה). בשיתוף פעולה, לפיכך, התסריטאיות מאמצות קו נשי מובהק.

מבדיקת ההטיות הגבריות עולה, כי אצל התסריטאים קיימת הטיה גברית בוטה (2.1.1/א): אין בכלל דוברות חזקות. כשבודקים את יחסי הכוחות ביחס למין הנמען/ת, מתברר שהדוברים חזקים יותר כלפי נמענות (פי 1.71), כלומר, יש הטיה גברית חזקה (על-פי 2.1.1/ו, אך ראו הדיון ב"אבירות" להלן). אין אפשרות להשוות בין הדומיננטיות אצל כל מין בנפרד, שכן אין בכלל נשים חזקות, ויש רק מבע אחד בין נשים. הציפייה להטיה גברית (על-פי 2.1.1/ג) מתממשת, שכן הרבה יותר גברים מוצבים בעמדת עליונות כלפי נשים מאשר להיפך (0 מקרים). יחסי דוברים ודוברות ביחס לנמענים מציגים הטיה גברית בוטה (על-פי 2.1.1/ד) - פי אין סוף. לסיכום, על-פי קריטריון מערך הכוחות, ביחסים היררכיים, התסריטאים פועלים על-פי הטיה גברית.

בקריטריון כמות המבעים (ב) הדוברים הם הדומיננטיים. ההטיה הגברית במקרה זה בוטה ביותר: דוברים תורמים פי 5.8 יותר מבעים מדוברות (2.1.2/א). בחינה של מין הנמען/ת מצביעה על הטיה גברית חזקה (1.2.2/ו): דוברים מדברים עם נמענים הרבה יותר מאשר עם נמענות (פי 2.85). הדוברות, לעומת זאת, אינן פונות אל נמענות כלל (הטיה גברית בוטה, לפי 2.1.2/ז). כאשר משווים דיבור חוצה מין, מתגלית הטיה גברית בוטה (על-פי 2.1.2/ג): דוברות פונות אל נמענים פי 3.76 יותר מאשר דוברים אל נמענות. גם ההשוואה בין כמות המבעים בתוך כל מין מורה על הטיה גברית בוטה (על-פי 2.1.2/ב): גברים מדברים עם גברים פי 32.6 יותר מאשר נשים עם נשים. כללית, אם כך, בקריטריון כמות המבעים, התסריטאים עקביים בנקיטת עמדה גברית מובהקת.

על-פי קריטריון הכוחנות (ג), לתסריטאים אין הטיה גברית בנושא ייחוס כוחנות לדוברים לעומת דוברות (על-פי 2.1.1/א): הדוברים אינם כוחניים מן הדוברות באופן משמעותי. גם על-פי 2.1.1/ג הדוברים אינם כוחניים כלפי נמענות יותר מאשר דוברות כלפי נמענים. התסריטאים אינם מוטים גם על-פי 2.1.1/ד - אין הבדל משמעותי בין כוחנות דוברים לעומת דוברות כלפי נמענים. את ההטיה על-פי 2.1.1/ז אי אפשר לבחון בשל היעדר אירועי דיבור בין דוברות לנמענות. גם את הכוחנות שמפעיל כל מין על בני מינו (על-פי 2.1.1/ב), כמו גם את זו שמפעילות דוברות כלפי נמענות לעומת זו שמפעילים דוברים על נמענות (על-פי 2.1.1/ה), אין אפשרות לבדוק מאותה סיבה. רק על-פי 1.1.1/ו לתסריטאים יש הטיה נשית: דוברים מפעילים כוחנות דווקא על נמענים ולא על נמענות (פי 1.12). ככלל, בקריטריון הכוחנות אין התסריטאים פועלים על-פי הטיה גברית, אם כי מירב המדידות שלא יצאו אל הפועל נובעות מהטיה גברית בסיסית ביותר.

בקריטריון ההצלחה (ד), אין הטיה גברית על-פי 2.1.3/א: הכול מצייתים לדוברים ולדוברות באותה מידה. כשבודקים את מין הנמען/ת, נמענות מצייתות לדוברים יותר מאשר נמענים לדוברות (פי 1.23). זוהי הטיה גברית (לפי 2.1.3/ג). גם ההשוואה בין ציות לדוברים על-ידי נמענים לעומת

נמענות מעידה על הטיה גברית (על-פי 2.1.3/ו, פי 1.33). אי אפשר להשוות את הצלחת הדוברות ביחס לנמענים משני המינים, כפי שמתבקש (2.1.3/ז), וכן את הצלחת הדוברים והדוברות ביחס לנמענות (על-פי 2.1.3/ה) בשל מחסור באירועי דיבור רלוונטיים בטקסטים (יש רק מבע אחד בין דוברת לנמענות). כשבודקים את מידת הציות של הנמענים מוצאים שאין הטיה גברית (לפי 2.1.3/ד): הנמענים מצייתים דווקא לדוברות יותר מאשר לדוברים, אם כי ההבדל אינו משמעותי (פי 1.05). ככלל, בקריטריון ההצלחה, התסריטאים פועלים על-פי הטיה גברית, שכן גם המקרים שבהם אי אפשר היה לחשב את ההטיה נובעים מהטיה גברית בסיסית ביותר, היינו חוסר אירועי דיבור בין דוברות לנמענות.

ביחס לעקרון שיתוף הפעולה, מתגלית הטיה גברית: יותר דוברים (פי 1.38) משתפים פעולה עם נמענים מאשר עם נמענות (2.1.4/ו). גם סעיף 2.1.4/ג בהטיה הגברית מתממש: נשים משתפות פעולה עם גברים יותר מאשר להיפך (פי 1.57). ההטיות הגבריות הצפויות על-פי 2.1.4/ב, הן אינן ניתנות לבדיקה מחוסר אירועי דיבור בין דוברות ונמענות. כללית, בעקרון שיתוף הפעולה מתנהגים התסריטאים על-פי הצפוי מהטיה גברית.

סיכום ההטיות הנשיות והגבריות של התסריטאיות והתסריטאים מופיע בטבלה 1 בנספח.

סיכום: תמונת העולם המצטיירת בתסריטי היוצרים היא, למעשה, זו הצפויה על-פי תיאוריות העוסקות בהבחנות בין קבוצת האני לקבוצת האחר. התסריטאים, כצפוי, מזדהים עם גברים ולא עם נשים, ולכן מרבית המדדים שלהם משקפים הטיה עצמית. במיוחד ראויה לציון העובדה, שמרבית ההטיות העצמיות שלהם חזקות.

בעוד שהתסריטאים מציגים תמונה אחידה למדי ביחס למדדי הכוח ושיתוף הפעולה, התמונה המצטיירת מבדיקת מדדים אלה אצל התסריטאיות אינה אחידה. תסריטאיות מציגות תמונת עולם אמביוולנטית, שבה הטיות נשיות וגבריות שולטות כמעט באותה מידה. רק פעמיים הן נוקטות עמדה בעלת הטיה נשית חזקה. על אף שלפי אותן תיאוריות צפוי שתסריטאיות תזדהנה עם נשים, ותרבינה בהטיות עצמיות, ציפייה זו אינה מתממשת. אנו מניחות שלגבי נשים מתערב בתמונה גורם נוסף, הגורע מיכולתן להזדהות עם בנות מינן: ההטיה הגברית היא האידיאולוגיה השלטת כיום בחברה, ולכן ניכר אצל נשים קונפליקט בין הנטייה הטבעית להזדהות עם נשים, לבין הצו החברתי המכוון אותן להזדהות עם גברים ולא ל"פרגן" לנשים. טבלה 2 בנספח משקפת את האמביוולנטיות הנשית לעומת העקביות הגברית.

נמצא, כי התסריטאיות ממעטות לצאת מנקודת מבט נשית: יש להן מספר דומה של הטיות גבריות ונשיות. לעומת זאת, לתסריטאים יש הטיות עצמיות פי 13 יותר מאשר נגדיות.

מספר המקרים שבהם דוחפים כוחות מנוגדים (הטיה עצמית לעומת הטיה נגדית) לכלל ניטרול של הטיה כלשהי גדול יותר אצל התסריטאים מאשר אצל התסריטאיות (פי 2.63). ברם, יש לציין שניטרול ההטיה הגברית אצל התסריטאים עשוי בהחלט לנבוע ממה שכינינו "אבירות" – ואכן הוא מופיע רק בקטגוריות שבהן החזק עשוי, אם יש ברצונו, לוותר לחלש.

אצל התסריטאיות אנו מסבירות את הניטרול של ההטיה הנשית בקונפליקט שבין הנטייה הטבעית להטיה עצמית לעומת הנטייה לקונפורמיות חברתית בעולם הנשלט על-ידי גברים ומעודד, גם אצל נשים, הטיה גברית.

במדד שיתוף הפעולה אין לתסריטאיות (כמו גם לתסריטאים) שום הטיה נגדית. מדד זה תורם בעצם למעלה משליש מן ההטיות העצמיות של התסריטאיות. נראה שבעוד שביחס לכוח, הסטריאוטיפים החברתיים קשוחים ביותר ומונעים מהתסריטאיות הטיות עצמיות, אין אלה פני הדברים ביחס לשיתוף פעולה. הטיה עצמית זו, אגב, אינה יכולה להיות מוסברת על-ידי אימוץ הדפוס שכונה כאן "אבירות", כלומר יחס מעדיף כלפי נשים, הנובע מפטרונות, שכן לו זה היה המצב, היינו צריכים לאתר גם אצל התסריטאים הטיה נשית דומה בנושא זה, ואין הדבר כך. מכאן, ששיתוף הפעולה הרב של נשים עם נשים אצל התסריטאיות נובע מהטיה נשית כשלעצמה. זהו נתון מעניין, שכן בחברה רווח הסטריאוטיפ של "אישה לאישה זאב". מסתבר שהתסריטאיות, לפחות, אינן כאלה. הן חשות ויודעות אחרת.

7. דיון

הצעתנו לדון במדדי הכוח ושיתוף הפעולה במסגרת של הטיות עצמיות ונגדיות מהווה חלופה למסגרת הדיון הרווחת, המקשרת ישירות בין כוח, שיתוף פעולה ותכונות אחרות לבין גבריות ונשיות, בלי להביא בחשבון את ההקשר, כלומר, את מין הנמען/ת.

נפתח בביקורתנו על ההנחה הרווחת בספרות המחקרית, זו המקשרת בין נשיות לבין שיתוף פעולה. על-פי הנחה זו, נצפה, שללא קשר עם מין הנמען/ת, דמויות נשיות תשתפנה פעולה עם נמנעיהן יותר מאשר דמויות גבריות (אצל התסריטאים והתסריטאיות גם יחד). כמו כן, נצפה, שהדמויות (משני המינים) תשתפנה פעולה אצל התסריטאיות יותר מאשר אצל התסריטאים.

מסתבר, שבבדיקה כזו, המנותקת מן ההקשר של מין הנמען, שתי הציפיות הללו אינן מתממשות – הממצאים אינם מלמדים על כך ששיתוף הפעולה הוא תכונה המיוחדת לאחד מן המינים (נשים). מכאן, ששיטת מחקר המבקשת לקשור בין קבוצה מסוימת לבין תכונה מסוימת במנותק מהקשר אינה מביאה להסקת כל מסקנה שהיא באשר לשיתוף פעולה, כשהקבוצות הן נשים וגברים.

יתרה מזו, לאמיתו של דבר, בבדיקה המנותקת ממין הנמען/ת יש גם החמצה של מסקנה. אפשר בהחלט לגזור הכללה בעלת משמעות לגבי תכונת שיתוף הפעולה כמאפיינת קבוצות מסוימות בסרט הישראלי, אם בוחנים את מין הנמען/ת, שאליו פונה הדובר/ת. בחינת רמת שיתוף הפעולה במסגרת הטיות עצמיות ונגדיות, כפי שעשינו, מורה שכל מין משתף פעולה עם בני מינו, כצפוי מדפוס ההטיה העצמית. במילים אחרות, גם נשים וגם גברים משתפים פעולה, ברמה דומה, עם בני מינם יותר מאשר עם בני המין הנגדי.

בדקה גם הנחה מקובלת נוספת ביחס לקשר הישיר בין תכונות מסוימות לקבוצת מין מוגדרת. ממצאים רבים בספרות המחקרית הקשורים להבדלים בין המינים מציגים את הנשים כשוויוניות יותר

מהגברים, ואת הגברים כהיררכיים יותר (למשל, Coates, 1986, Tannen, 1990). כדי לבדוק טענה זו יש לבדוק את ההבדלים בין תסריטאיות לתסריטאים ביחס למספר הדמויות הדוברות, בסרטיהם, המקיימות יחסי שוויון עם נמענים משני המינים, וביחס לרמת השוויוניות של הדוברות לעומת הדוברים בסרטים אלה.

ממצאינו מורים על כך, שיותר דוברות בסרטי תסריטאיות מקיימות יחסי שוויוניות עם נמעניהן מאשר דוברות אצל התסריטאים (פי 1.54). בנוסף לכך, מסתבר, שאצל התסריטאים משני המינים יותר דוברות מדוברים מקיימות יחסי שוויון עם נמעניהן (פי 1.23).

לכאורה, נראה אפוא שהטענה המקשרת בין נשיות לשוויוניות מקבלת כאן תמיכה. אולם חשוב לציין, שכאשר בודקים את התיאוריות לעיל ביחס למין הדובר/ת, אין הבדל משמעותי בין מספר הנשים השוויוניות למספר הגברים השוויוניים – למעשה יש מעט יותר גברים שוויוניים.

אך עיקר ענייננו נעוץ בהנחה, שקבוצות פועלות על-פי הטיה עצמית, ולפיכך הציפייה היא, שכל קבוצה תקיים יחסי שוויון עם בני קבוצתה שלה, אך תפעיל כוח כלפי הקבוצה האחרת. הנחה זו מציעה בדיקה משמעותית יותר של מושג השוויונות. אצל תסריטאיות, הציפיות היו שהן תפעלנה כוח על גברים יותר מאשר על נשים, אך תקיימנה יחסים שוויוניים עם נשים יותר מאשר עם גברים. הסתבר, כי ציפיות אלו אינן מתממשות. הנשים אינן מפעילות כוח על גברים יותר מאשר על נשים, אלא להפך, הן מקיימות יחסי שוויון דווקא עם גברים יותר מאשר עם נשים (פי 1.22). התנהגות זו עומדת בסתירה לציפייה מההטיה הנשית.

לטענתנו, ההטיה הנשית בנושא השוויונות אינה מתממשת במקרה זה, שכן שוויוניות אינה עומדת רק בניגוד להפעלת כוח; מן הקוטב השני ישנו גם המעמד של דובר/ת חלשה למול נמען/ת בעל כוח. אמנם, הציפייה היא, שאישה תפעיל כוח כלפי הגבר, אך בהיעדר היכולת לבצע זאת (בשל המצב הנתון הלא סימטרי בין המינים), שוויונות היא האופציה המועדפת, שכן האפשרות האחרת הנותנת היא של עמדת חולשה כלפי האחר. אנו רואות, לפיכך, בשוויונות את מפלטו/ה של החלש/ה.

חיוזק לכך, שהשוויונות הנשית אינה אלא גילוי של כוחו המוגבל של החלש/ה, מתקבל כאשר משווים את רמת השוויונות של דוברות לעומת דוברים אצל התסריטאים. לכאורה, העובדה שיש בסרטיהם פי 1.55 יותר דוברות שוויוניות מדוברים, תומכת בתזה הקלאסית בדבר הקשר בין נשיות לשוויונות, אך אם מביאים בחשבון את העובדה שאצל התסריטאים אין בכלל דוברות חזקות, סביר יותר להניח ששוויונות היא פשוט עמדת החזק המרבי, שהחלש/ה יכולה להגיע אליו.

הנחה מקובלת אחרת שנבדקה היא, שכוח הוא, ככלל, תכונה גברית, במנותק מן ההקשר, כלומר, שגברים נוטים להפעיל כוח יותר מנשים, בלי תלות בשאלה כלפי מי הכוח הזה מופעל. על אף שאפשר לנתח את ממצאינו כמאוששים קישור פשטני זה בין גבריות לבין כוח, אנו טוענות שתפישה זו מוגבלת מיסודה, שכן היא מתעלמת גם מהנמען/ת וגם מהדומיננטיות של הגברים בחברתנו. כדי לבדוק תפישה סטריאוטיפית זו, המזהה גבריות עם כוחנות, בחנו דמויות גבריות בכלל – ואצל תסריטאים בפרט – על-פי הקריטריונים של הכוח שהצגנו.

על-פי קריטריון מערך הכוחות, הציפייה היא, שהדמויות הגבריות אצל תסריטאים ואצל תסריטאיות גם יחד תועמדה בעמדת עליונות כלפי הנמען/ת יותר מן הדמויות הנשיות. כמו כן יש ציפייה, שאצל התסריטאים דמויות (משני המינים) תועמדה בעמדת עליונות כלפי נמעניהן יותר מאשר אצל התסריטאיות. ציפיות אלה אכן מתממשות. אם כן, על-פי קריטריון מערך הכוחות, במנותק ממין הנמען/ת, כוח מקושר עם גבריות.

על-פי קריטריון כמות המבעים נצפה שדמויות גבריות תתרומנה מבעים תובעניים יותר מאשר הדמויות הנשיות (אצל התסריטאים ואצל התסריטאיות גם יחד). הסתבר, כי ציפייה זו מתממשת לגבי התסריטאים, אך לא לגבי התסריטאיות – אצלן ניכרת מגמה הפוכה, אם כי ממותנת.

על-פי קריטריון הכוחנות, הציפיות הן שהדמויות הגבריות תהיינה כוחניות יותר מאשר הדמויות הנשיות (אצל התסריטאים ואצל התסריטאיות גם יחד), וכן שיותר דמויות כוחניות (משני המינים) תמצאנה אצל התסריטאים. ציפיות אלה מתממשות, אם כי השנייה שבהן לא באופן מובהק.

על-פי קריטריון ההצלחה, היה מצופה, שהדמויות הגבריות תצלחנה להשליט את רצונן על נמעניהן יותר מאשר הדמויות הנשיות (אצל התסריטאים ואצל התסריטאיות גם יחד), וכן שאצל התסריטאים יותר דמויות (משני המינים) תצלחנה להשיג ציות מנמעניהן. ואכן שתי ציפיות אלו התממשו.

כללית, אם כך, אפשר לומר, שלכאורה להנחה הסטריאוטיפית המקשרת כוח עם גבריות יש ביסוס מחקרי.

לטענתנו, על אף שנראה שיש קשר בין גבריות להפעלת כוח (כשלא בודקים את מין הנמען/ת), ממצאים אלה אינם מבססים קישור הכרחי, או מהותי, בין גבריות לבין כוח. נדגים זאת בעזרת סרטי התסריטאים, שם הציפייה היא, שהגבריות תוקצן.

ראשית, מסתבר שכאשר בודקים על מי מפעילים הגברים כוח, מתברר שאמנם ברוב המקרים הם מפעילים אותו על נשים, כצפוי מדפוס ההטיה העצמית. ובכל זאת, שלא כצפוי מקבוצה הנחשבת לכוחנית והאמורה להפעיל כוח בכל הזדמנות אפשרית, כלומר בעיקר כלפי חלשים ממנה, בוחרים הגברים לעתים שלא להפעיל כוח כלפי קבוצת האחר החלשה. וכך, על-פי קריטריון הכוחנות, גברים אינם תמיד כוחניים כלפי נשים יותר מאשר כלפי גברים, ולעתים הם נוהגים אף להיפך. כמו כן, על-פי קריטריון ההצלחה אפשר לראות שגברים בתפקיד הנמען מצייתים לדוברות ולדוברים באותה מידה, כלומר, שהם מתירים לגברים ולנשים להפעיל עליהם כוח במידה שווה, שלא כצפוי.

התנגדותנו השנייה לאפיון פשטני של כל מין על-פי תכונות מסוימות במנותק ממין הנמען/ת נובעת מהטעויות "האופטיות" העלולות לנבוע ממנו. למשל, מצב שבו נשים וגברים יפעילו כוח במידה שווה אינו בהכרח מצב שוויוני. תיאורטית, גם גברים וגם נשים יכולים להפעיל כוח כלפי נשים דווקא, ואז על אף שהכוח מתחלק שווה בשווה בין המינים, זהו מצב שבו אחד המינים (הנשים) מדוכא באופן עקבי.

הסיבה השנייה להתנגדותנו לקישור ישיר בין גבריות לכוח היא, שהקבוצות שנבדקו, נשים וגברים, אינן ניצבות במעמד חברתי שווה. אי לכך, הקבוצה החלשה (הנשים) מנועה אולי מלהפעיל כוח על אף שהיתה רוצה בכך, ואולי אף היתה מתגלה כמפעילה כוח לו נבדקה ביחס לקבוצה חלשה ממנה (ילדים או מיעוטים, למשל). על כך אין בידינו נתונים, אך יש בידינו נתונים לגבי התנהגותן של נשים כלפי נשים אחרות, כלומר, כלפי חברות בקבוצה, שלפחות אינה נחשבת עליונה עליהן. על-פי ממצאינו לגבי התסריטאיות – האמורות להקצין את התכונות הנשיות – נשים הפעילו כוח על נשים יותר מאשר על גברים בשניים מתוך ארבעת הקריטריונים של הכוח – מערך כוחות והצלחה; באופן חלקי הן הפעילו כוח על נשים יותר מאשר על גברים, גם על-פי קריטריון כוחנות המבט. בקריטריון זה הן גם הפעילו כוח על גברים יותר מאשר על נשים.

ליתר פירוט נציין, שנשים הוצגו, למשל, כבעלות כוח כלפי נשים יותר מאשר גברים כלפי גברים על-פי קריטריון מערך הכוחות, ושהן הצליחו להשליט את רצונן על נשים באותה מידה שגברים הצליחו להשליטו על גברים. כלומר, לא מן הנמנע שנשים מעוניינות, ואף יכולות, להפעיל כוח על הזולת בתנאים מסוימים. כך, לדוגמה, לפי פרידמן (Friedman, 1987), כוח בחיי הנישואין מקושר לאושר, ונשים, כמו גברים, מעוניינות בכוח למען אושרן. אנו טוענות, שהעובדה שנשים אינן מפעילות כוח כמו גברים, וכן העובדה שיש להן פחות הטיות עצמיות מאשר לגברים, אינן נובעות מתכונה מהותית להן, אלא מכך שהן מהוות קבוצה שולית בחברה, קבוצה המאופיינת בדיוק בכך שאינה חופשית לדבוק בהטיות הטבעיות לה. הממצאים האלה מזכירים במידה רבה ממצאים קודמים שלנו (Ariel, 1988, Ariel & Giora, 1992a), המורים, שבעוד שגברים מאמצים את נקודת המבט הטבעית להם – ההטיה הגברית – הנשים אמביוולנטיות לגבי אימוץ נקודת מבט נשית (Ariel & Giora, 1992b, 1998).

חיזוק לטענתנו, שאין לקשר בין כוח לבין גבריות אפשר למצוא כאשר בודקים יחסים בין קבוצות לא שוויוניות אחרות, למשל גברים יהודיים לעומת גברים ערביים. אם נגלה שלגברים הערביים מיוחס פחות כוח מאשר לגברים היהודיים, לא סביר לטעון, שכוח הוא תכונה של יהודים ושהערבים חסרים אותה. המסקנה הסבירה יותר במקרה זה תהיה, שכוח הוא תכונה המאפיינת קבוצה דומיננטית ביחסה אל קבוצה שולית. מחקר מקביל על ההבדל בין אשכנזים למורחיים ובין יהודים לערבים עדיין לפנינו, אך כמה תוצאות מסרט אחד שבדקנו מדגימות, שנשים וגברים אינם ייחודיים במערכת היחסים האסימטרית שהם מנהלים ביניהם: יותר משהתכונות שאיתרנו הינן נשיות או גבריות הן תכונות של חברים מקבוצה דומיננטית לעומת חברים מקבוצה שולית ביחס לקבוצת האחר. למשל, בסרט לילה, סרטו של תסריטאי יהודי, שמופיע בו גיבור ערבי, דוברים ערביים תורמים רק 11 מבעים, כ-17.21% מכלל המבעים; מתוכם, הם מצליחים להשליט את רצונם על נמנעיהם רק ב-22.2% מן המקרים. היהודים, לעומתם, זוכים לכך שנמנעיהם יצייתו להם הרבה יותר – ב-67.3% מן המקרים. יתר-על-כן, מתוך 10 מבעי שיתוף הפעולה של הערבים, 8 תומכים דווקא ביהודים ולא בערבים. מעניין יהיה להשוות בין דרך הצגת היהודי/ה והערבי/ה אצל תסריטאיות/ים יהודיות/ים

וערבויות/ים בהתאמה. אנו מצפות לכך שהממצאים יהיו דומים לאלה שמצאנו אנו ביחסים בין המינים.¹¹

כל עוד האבחנות בין המינים (כמו גם בין קבוצות אחרות) הן אבחנות חברתיות משמעותיות, הרי שעולם שוויוני, להערכתנו, אינו כזה, שבו התכונות השונות נחלקות באופן שווה בין כל הקבוצות, אלא כזה, שבו כל קבוצה מממשת את ההטיות העצמיות שלה בסגנון הדיבור, כמו גם בדפוסי התנהגות אחרים. מבחינה זו מצאנו, שמבחינת התסריטאיות מעידים על כך, שהן אינן מממשות את ההטיה העצמית שלהן, בעוד שמבחינת התסריטאים כן מעידים על מימוש כזה (כאמור, כאשר פעולות הדיבור שלהם אינן מממשות את ההטיה העצמית שלהם, הדבר נובע, לדעתנו, מ"אבירות", כלומר מהתחשבות של החוק בחלש).¹² התסריטאיות, לפיכך, רחוקות מבחינה זאת, מהמצב האידיאלי, שבו נתונים התסריטאים.

11. על אף ששוחר (1991) לא בדקה פעולות דיבור, היא הצביעה על כך, שייצוגם/ן של מזרחיים/יות בסרטים של אשכנזים לוקים בסטריאוטיפיות כחברים בקבוצה שולית. לעומת זאת, ייצוגם של יוצרים מזרחיים מאפשר להם מימוש עצמי כבני אדם.

12. אין להוציא מכלל חשבון, שההנחה, הרווחת גם בחוגים פמיניסטיים רבים, שלפיה עיקר ההבדלים המשמעותיים בין נשים וגברים הינם מולדים, ואינם פרי חברות שונה, אינה נכונה. אם אכן ההבדלים בין המינים הם בעיקר תרבותיים, יש לצפות שבעולם שוויוני, האבחנות בין המינים תיאבדנה ממשמעותן, ובמקרה זה, לא תהיה סיבה לאמץ הטיה מינית. בעולם כזה, בשיח הטבעי, כמו גם בזה האמנותי, תהיה זאת אבחנה לא רלוונטית.

נספח

טבלה 1: הטיות נשיות וגבריות אצל התסריטאיות והתסריטאים

קריטריון	תסריטאיות	תסריטאים
מערך כוחות	הטיה גברית הטיה גברית הטיה גברית חזקה הטיה גברית חזקה הטיה נשית הטיה נשית הטיה גברית	הטיה גברית חזקה אין אפשרות לבדוק הטיה גברית חזקה הטיה גברית חזקה אין אפשרות לבדוק הטיה גברית חזקה אין אפשרות לבדוק
כמות המבעים	הטיה נשית הטיה נשית הטיה נשית אין ניבוי אין ניבוי הטיה נשית אין הטיה נשית	הטיה גברית חזקה הטיה גברית חזקה הטיה גברית חזקה אין ניבוי אין ניבוי הטיה גברית חזקה הטיה גברית חזקה
כוחנות המבע	הטיה גברית הטיה נשית חזקה הטיה גברית הטיה גברית הטיה גברית חזקה הטיה נשית הטיה נשית	אין הטיה גברית אין אפשרות לבדוק אין הטיה גברית אין הטיה גברית אין אפשרות לבדוק הטיה נשית אין אפשרות לבדוק
הצלחה	הטיה גברית אין ניבוי הטיה גברית אין הטיה נשית אין הטיה נשית הטיה גברית הטיה גברית	אין הטיה גברית אין ניבוי הטיה גברית אין הטיה גברית אין אפשרות לבדוק הטיה גברית אין אפשרות לבדוק

שיתוף פעולה	אין גיבוי	אין גיבוי
	הטיה נשית	אין אפשרות לבדוק
	הטיה נשית	הטיה גברית חזקה
	אין גיבוי	אין גיבוי
	הטיה נשית	אין אפשרות לבדוק
	הטיה נשית חזקה	הטיה גברית
	הטיה נשית	אין אפשרות לבדוק

טבלה 2: הטיות עצמיות ונגדיות אצל תסריטאיות ותסריטאים

הטיות	תסריטאיות	תסריטאים
הטיה עצמית חזקה	2	10
הטיה עצמית	12	3
אין הטיה עצמית	3	5
הטיה נגדית	10	1
הטיה נגדית חזקה	3	0
סך הכול	30	19

ביבליוגרפיה

בן-זאב, אבינועם, משה גלעדי ורעייה טילינגר, דעות קדומות, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, סדרת אורנים, 1991.

שוחט, אלה, הקולנוע הישראלי: היסטוריה ואידיאולוגיה, תרגום: עינת גליקסמן, תל-אביב: ברירות, 1991.

שור, רנן ואורלי לובין (עורכים), תסריטים 1, תל-אביב: כנרת, 1990.

Ariel, Mira, "Female and Male Stereotypes in Israeli Literature and Media: Evidence from Introductory Patterns", *Language and Communication*, 8:1, 1988, pp. 43-68.

Ariel, Mira & Rachel Giora, "The Role of Women in Linguistic and Narrative Change: A Study of the Hebrew Pre-state Literature", *Journal of Narrative and Life History*, 2/4, 1992a, pp. 309-332.

Ariel, Mira & Rachel Giora, "Gender versus group-relation analysis of impositive speech acts", in: K. Hall, M. Bucholtz and B. Moonwomen (eds.), *Locating Power: Proceedings of the Second Berkeley Women and Language Conference*, Berkeley, California: April 4 and 5 1992b, Vol. 1: 11-22.

Ariel, Mira & Rachel Giora, "A Self versus Other point of view in language: Redefining femininity and masculinity", *International Journal of the Sociology of Language*, 1998.

Austin, J.L., *How to Do Things with Words*, Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1962.

Babod, E.G. Inbar and R. Rosental, "Teacher Judgment of Student Potential: Function of Teachers' Susceptibility in Opinion Formation", *Social Psychology* 3, 1982.

Brown, Penelope & Stephen Levinson, *Politeness*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

Cameron, Deborah, *Feminism and Linguistic Theory*, London: MacMillan, 1985.

Coates, Jennifer, *Women, Men and Language*, London: Longman, 1986.

Friedman, Ariella, "Getting Powerful with Age: Changes in Women Over the Life Cycle", *Israel Social Science Research*, 5, 1987, pp. 76-86.

Green, Georgia, "How to Get People to Do Things with Words", in: Cole Peter and L. Jerry Morgan (eds.), *Syntax and Semantics vol. 3: Speech Acts*, New-York: Academic Press, 1975, pp. 107-142.

Gutman, Joseph and Daniel Bar-Tal, "Stereotypic Perceptions of Teachers". *American Educational Research Journal*, 19/4, 1982, pp. 519-528.

Lukes, Steven (ed.), *Power*, Worcester: Blackwell, 1986.

Sperber, Dan and Deirdre Wilson, *Relevance*, Oxford: Blackwell, 1986.

Stephan, G.W., "Intergroup Relation", in: G. Lindzey & E. Aronson (eds.) *Handbook of Social Psychology*, Vol. 2, New-York: Random House, 1985, pp. 599-658.

Tajfel, Henri (ed.), *Differentiation Between Social Groups*, London: Academic Press, 1978.

Tannen, Deborah, *You Just Don't Understand*, U.S: William Morrow and Company, 1990.

Wyer, S. Robert. & S.E. Gordon, "The Cognitive Representation of Social Information", in: Wyer, S. Robert & Srull, K. Thomas (eds.), *Handbook of Social Cognition*, Vol. 2, Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 1984, pp. 11-149.